

részt is fog venni. A fejlődést azonban 400 évvel nem csavarhatja vissza. Erős, a tömegeket mozgásba hozó népi egyházat nem fog teremteni. A történeti fejlődés napirendjén más kérdések állanak.

(Freiburg)

Bözödi Dénes

A CSEHSZLOVAKIAI VÁLTOZÁSOK. Rövid néhány évvel ezelőtt a cseh imperializmus szóvivői még a „nyugalom és boldogság szigetének” tartották Csehszlovákiát. A határon túl már tombolt a gazdasági válság. De szerintük a Köztársaság szerencsés gazdasági struktúrájának szirtjein megtörtek és meg fog törni hullámainak ereje. Volt is ennek az önámító elméletnek bizonyos jogosultsága, ha Csehszlovákia alatt a Zsivnokonzern és a Légióbanka urait; a Preissokat, Pecseket és Schöllereket értjük. Az alacsony munkabérek, a kartellek magas belföldi árai és a magas állami szubvenciók kedveztek az exportnak. A cseh finánc-tőke egész sor országban vetette meg a lábát. Ugy a bel-, mint a külföldön nagy investíciókat eszközölt. Bőven jutott emellett arra is, hogy a háborús évekre emlékeztető osztalékokat fizessen ki az uralkodó pénzmágnásoknak.

A nagy bankok száma ugyan 1919. és 1929. között (a konjunktúra utolsó évéig) 27-ről 22-re apadt az u. n. történelmi országokban, részvénytőkéjük azonban 914.4 millió csehkoronáról 1844.6 mill. esk.-ra; a tartalékok 378.5 mill. esk.-ról 163.4 mill. esk.-ra; a profit pedig 85.8 mill. esk.-ról 253.3 mill. esk.-ra emelkedtek. Az investálásra vonatkozólag jellemző, hogy míg 1919-ben csak 605 részvénytársaság állott a nagybankok kontrollja alatt 2532.7 mill. esk. tőkével, addig 1930-ban már 1302 részvénytársaság 8106.4 mill. esk. részvénytőkével. S ezek nagyrészt közvetlenül a bankok alapították.

Ebből a „nyugalomból és boldogságból” azonban édes-kevés jutott a munkás- és középrétegeknek. A munkabérek és kis jövedelmek lassan lemorzsolódtak. 1921. és 1922.-ben fizették a legmagasabb béreket. Ha az 1921-es nivót 100-nak vesszük, akkor már 1923-ban 15 százalékot, 1924-ben 18 százalékot, 1930-ban pedig cca 40 százalékot tett ki a visszafejlődés. Emellett az árak folyton emelkedtek. Az Ált. Stat. Hivatal kimutatása szerint 1923-ban egy prágai munkásalád a kereset 62.14 százalékát költötte élelemre. 1927-ben már 63.83 százalékát.

A hanyatló munkabérekkel szemben erősen emelkedett a profit. A konjunktúra éveiben 400 milliárdra becsülték Csehszlovákia nemzeti vagyonát. Az évente termelt új érték (Hotovecz dr. volt keresk. miniszter adatai szerint) mintegy 80 milliárd esk.-át tett ki. Ha már most a befektetett variábilis tőkét (munkabérek) 9 milliárdnak vesszük a mezőgazdaságban és 15 milliárdnak az iparban, a termelt érték-többletet pedig a mezőgazdasági szektorban 15, az ipari szektorban 34 milliárdnak, akkor e nyers, de megbízható becslés alapján az érték-többlet ráfája nem lehet alacsonyabb 200 százaléknál.

Mindenképpen figyelemreméltók ezek a számok. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Csehszlovákiában sem a munkabérek, sem a megélhetési index nem alakul egységesen. A kereseti és megélhetési lehetőségek északnyugatról délkelet felé haladva ellenkező irányú eltolódást mutatnak. 1924-ben, amikor az olló még aránylag szűk volt: Csehországban 26.99, Morvaországban és Sziléziában 26.01, Szlovensz-kón és Kárpátalján 22.90 esk. volt az átlagos napibér. A válság éveiben az 50–60 százalékos különbségek sem ritkák. A megélhetési index viszont éppen a legalacsonyabb munkabérekkel bíró országrészekben a legmagasabb. Az 1933. december közepén kiadott statisztikák szerint a megélhetés Szlovensz-kón 3 százalékkal, Kárpátalján pedig 11 száza-

lékkal volt drágább, mint a történelmi országrészekben.

A cseh imperializmus igyekezett a nemzetiségekre gyakorolt fokozott nyomással egy lehetőleg széles munkásarisztokrata réteget kitermelni s a különböző országrészek különböző nemzetiségű munkásságát egymással szembeállítani. Ez bizonyos mértékben sikerült is. A grafikai-, közlekedési-, villamossági- stb. iparban a bérek még a válság negyedik évében is viszonylag magas színvonalon mozogtak. Ha tekintetbe vesszük, hogy ez a nem szezőnszerűen jól kereső munkásréteg mintegy 15 százalékát teszi ki az összmunkásságnak, akkor tisztán áll előttünk a reformizmus és a szocialista pártok tömegbefolyásának és ezzel együtt a cseh kapitalizmus viszonylag hosszú ideig tartó stabilitásának gazdasági gyökere.

2. Ma ezeknek az időknek csak az emléke él. Csehszlovákia is besodródott és évek óta vergődik, vonaglik a krízis örvényében. A profit összezsugorodott, a tartalékok felemésztdtek, a bérek katasztrofálisan zuhantak, a krach fenekestől felforgatta a társadalmi és politikai életet. Mélyreható eltolódások következtek be és folynak le a munkásosztályban és a középrétegekben. Mindezen átcsoportosulások kísérelésként a belpolitikai élet is gyökeres regresszív fordulatot vett.

Néhány számadat mindennél élénkebben fogja kifejezni annak a változásnak a mélységét, mely a Köztársaságot alapjaiban rázza meg. Dr. Hotovecz a prágai gyárosok klubjában tartott előadásában bő adatokra támaszkodva kimutatta, hogy Csehszlovákia importja 55, exportja 52 százalékkal esett vissza. Ezek a számok azonban optimistikusak. Sokkal közelebb jár a valósághoz a reichenbergi kereskedelmi és iparkamara elnökének, Liebig Teodornak előadása, amelyet a kereskedők és iparosok nagygyűlésén mondott el. Szerinte a kivitel értékben az 1929-es színvonal egynegyedére zuhant. Míg 1929-ben 20.499 millió esk.-t tett ki, 1932-ben pedig 7.392 esk.-t, addig 1933. első hat hónapjában már csak 2.699 esk.-t. A vámbevételek csökkenése is inkább ezeket az adatokat támasztja alá. A válság előtt másfél milliárd volt a vámjövdelem. Az 1934-es költségvetésben azonban előírnnyozva is csak 625 millió lett.

Ennek az éremnek a másik oldalán az ipari termelés katasztrofális esése, közel 1 és $\frac{1}{4}$ millió munkanélküli s a tömegfogyasztás halálatlan zuhanása áll. A központi statisztikai hivatal december végén kiadott jelentése szerint az elmúlt év folyamán a húsfogyasztás 14 százalékkal, a zsirfogyasztás 25 százalékkal, a textilárúk pedig 23 százalékkal ment vissza. De olyan adatok is, mint a pénzügyi betétek, közel 2 milliárdos csökkenése, az italszesz fogyasztásának 44 százalékos esése s a cigarettá és dohányfogyasztás hatalmas súlyyedése, kifejezésre juttatják a rohamos és általános rosszabodást.

A tisztviselők és hivatalnokok fizetéseinek ismételt leszállítása, a munkásarisztokrácia kiváltságos helyzetének lassú megszűnése erősen megszükiti azt a bázist, amelyre a „demokratikus“ belpolitika rendszere és egyensúlya épült. Rohamosan éleződnek az osztályellentétek. Ezek kimélyülése Csehszlovákiában is felvetette a fasiszta kormányzási módszerekre való áttérést.

3. A Köztársaság sajátos viszonyai lehetetlenné teszik, hogy a cseh imperializmus lekopirozza az olasz és német fasiszmus bevezetésének módszerét. Azok a hatalmas nemzetiségi tömegek, amelyeket a cseh polgárság a Monarchia összeomlása után bekebelezett, meghiusítják egy egységes fasiszta tömegpárt kialakítását. Stribrnýék nem hódítanak sem az északi német, sem a szlovák, ukrán és magyar nemzetiségi vidékeken. Ez utóbbiak fasiszta mozgalma épp ellenkezőleg

szembefordul a cseh imperializmussal s Berlin, illetve Budapest felé gravitál. Stribrny horogkeresztesei szektaszzerű csoportoskák, amelyekre a polgárság nem támaszkodhat.

A fasiszta tömegpárt hiánya folytán a koalíciós kormány maga kényszerül átvenni a fasiszmus megvalósítójának szerepét. A csehszlovák belpolitika legutóbbi két évének története minden kétséget kizáróan a parlamenti demokrácia nyílt diktatúrába való átnövésének története. Ezalatt a két esztendő alatt a kormányrendeletek és törvények egész hálózata jött létre, amelyek tudatosan erősítik a központi hatalmat és fokozatosan kikapcsolják a parlamentet. Emellett a cseh polgárság gondosan ügyel a demokratikus külszín megóvására, nehogy a széles szociáldemokrata, nemzeti szocialista és agrár tömegekben korai elégedetlenséget keltsen és így siettesse azok leválását a polgárság uszályáról.

A szeptember folyamán életbelépett felhatalmazási törvény megszemenő gazdasági intézkedések rendeleti uton való életbeléptetésére jogosítja fel a kormányt. Ezt a törvényt annak idején a szó szoros értelmében véve keresztülhajsolták, hogy a londoni világgazdasági konferencia előtt a parlament megkerülésével léptethessék életbe egy sereg vámtétel felemelését. Most egyre gyakrabban beszélnek arról, hogy ezt a törvényt politikai intézkedésekre is ki kell terjeszteni.

A másik nyílt fasiszta előretörés az u. n. pártok feloszlatajáról szóló törvény elfogadása. A cseh polgárság taktikázní kénytelen belső ellentmondásainak örvényében. A demokrácia megvédésének jelszavával lép fel a „jobb és baloldali diktatorikus törekvések” ellen. A jobboldali törekvések elleni harca azonban csak a nemzetiségek polgárságának elszakadási törekvései ellen irányul. Így a pártok feloszlatajáról szóló törvény látszatra az északcsehországi horogkeresztos mozgalom leküzdését intencionálta. Tulajdonképpeni rendeltetése azonban a baloldal leküzdése. Ezen a téren különben már eddig is nagyon sok történt. Betiltották az egész baloldali sajtót. Olyan lapok sem kerültek ezt el, amelyek köztudomásúlag kulturlapok voltak. A kulturszervezeteket is feloszlatták. Az egész baloldali munkásmozgalom föld alá szorítására is meg van már a törvényes alap. A fordulat máról-holnapra bekövetkezhet. — A nemzetiségi politika terén is félreismerhetetlen a regresszív előretörés. A nemzetiségi vidékeken napirenden vannak a monstre tömegpörök. A belpolitika e jobbratolásával gondolja kettévágni a cseh polgárság a válság, a nemzetiségi ellentétek és a revíziós törekvések gordiusi csomóját. Az utolsó tartalékok felvonultatásáról van szó. Sikerülni fog-e, vagy pedig az egyre erősödő antifasiszta áramlat kerül ki a hareból győztesen azt a jövő mutatja meg. Egy kétségtelen. Ennek a politikának sikerült valamennyi koalíciós pártot megnyerni. Fenntartás nélkül engedték magukat befogni a szociáldemokrata pártok is. A „kisebb rossz” politikájának ez a csehszlovák változata azonban a német tapasztalatok után szükségszerűen nagy ellentállást vált ki a párt tömegeiben. Ez az ellenzéki mozgalom, párosulva a középrétegek és a nemzetiségek elégedetlenségével az egész helyzet kulcsa is lehet.

(Pozsony)

Kovács Károly

A HUMANIZMUS ÉS A RACIONALIZMUS ELLEN. A hitlerizmus felszakított minden irracionális erőt Németországban. A német kathäder filozófia, mely még az utolsó évek folyamán is halomszámra gyártotta a filozófia temető értékeit népszerűsítő műveket, levette akadémius köntösét s a hitlerizmus általános szellemromboló hadjárá-